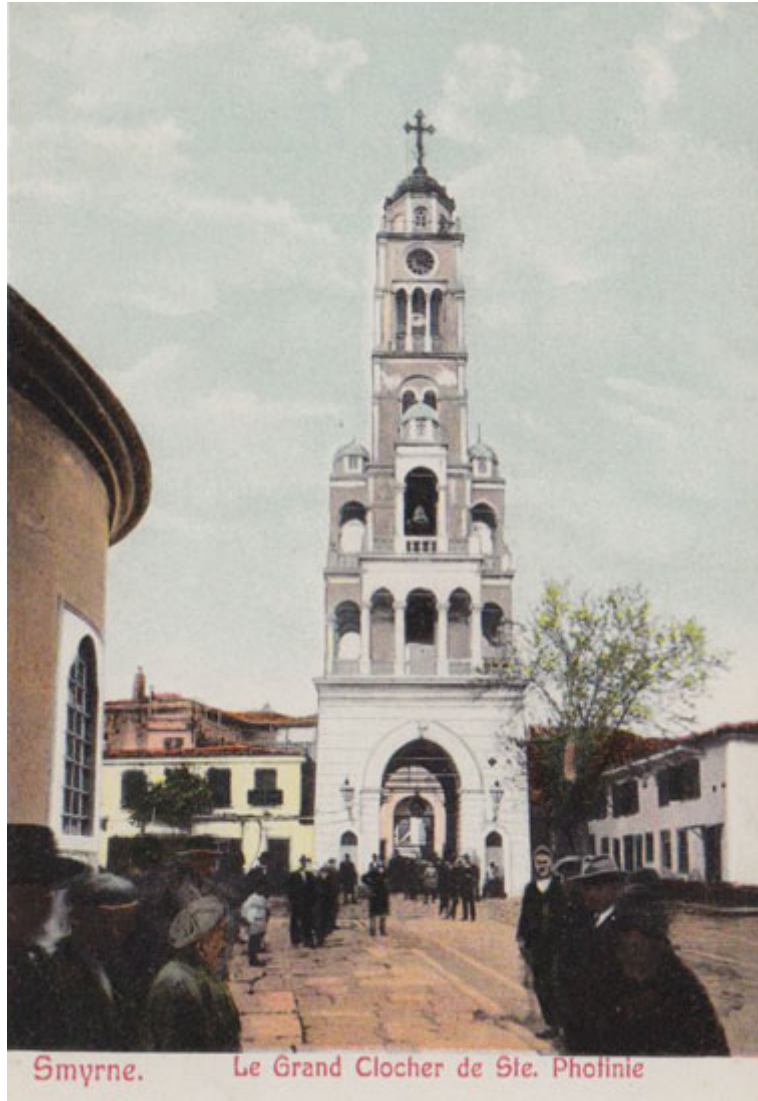

16 Ιουλίου 2023

Ὁ ναός τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς στὴν Σμύρνη (Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος)

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ἱστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Ἐθνικά θέματα / Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός

1898

Ἡ ἅγια Φωτεινή. Ὁ ναός. Πῶς ἐκτίσθη. Τό περίφημον τέμπλεον.

Ὁ στολισμός τοῦ Ναοῦ. Αἱ ἀκολουθίαι. Οἱ ιεροψάλται. Σκέψεις.

Διακρίνω τό περίφημον κωδωνοστάσιον τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς • ἓνα πάλλευκον καί πολυσύνθετον κομψόν οἰκοδόμημα ἀπό ὠραῖα λευκά μάρμαρα, μέ κίονας καί κιονίσκους καί τόξα καί τοξίδια, μέ εὐμορφα γεγλυμμένα στολίσματα, ὅπου ἄλλοῦ πουθενά δέν ἔχω ἰδεῖ. Ἄς εἰσέλθωμεν λοιπόν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Σμύρνης. Μεγάλη, δενδροφυτευμένη, ἀνθόσπαρτος καί δροσόλουστος πλατεῖα, μέ πλατάνους χλοερούς καί εὐώδεις βασιλικούς, περικλείει τόν σεπτόν ναόν τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, ταπεινόν ἔξωθεν, εὐτελεῖ, ἄνευ τρούλλου, πλήν γέμοντα ἔνδον ἀρχαιότητος, καλλιτεχνημάτων καί κατανύξεως. Καθώς ἐπληροφορήθην, καθ' ἣν χρονικὴν περίοδον ἐκτίσθη ἡ Ἁγία Φωτεινή, ὁ Σουλτᾶνος εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν ἀνακαίνισιν ἢ ἀνέγερσιν Ναῶν. Ὅμως οἱ Σμυρναῖοι κατῴρθωσαν νά λάβουν μίαν ἄδειαν, ἰσχύουσαν διὰ 40 ἡμέρας. Κτίσται λοιπόν 100 μέ βοηθούς ἄλλους τόσους, θεμελιωθέντος τοῦ Ναοῦ, εἰργάζοντο καί τὰς νύκτας ἀκόμη, ἵνα καταστῆ δυνατὸν νά τελειωθῇ ὁ Ναός ἐντός τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας. Ὅπερ καί κατωρθώθη. Ὅμως ἀπέμεινε μικρὸν μέρος αὐτοῦ, πρὸς τόν Νάρθηκα, ἄστεγον. Ἐπειδὴ δέ ἐξημέρονε Κυριακὴ, καί εἶχεν ἀποφασισθῆ νά γείνουν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καί τελεσθῇ ἡ πρώτη λειτουργία, ἐστέγασαν τό

μέρος εκείνο μέ μουσαμᾶν. Πλήθος λοιπόν κόσμου, ὅλοι οἱ εὐλαβεῖς Σμυρναῖοι, ἄρχοντες καί ἐργατικοί, καί οἱ τῶν διαφόρων Ἰσναφίων, ἐπλήρωσαν τόν Ναόν μέ χαράν ἀπερίγραπτον, ἡ ὁποία ἄστραπτεν εἰς τά πρόσωπα ὄλων. Αἴφνης ὅμως μία θύελλα, μία λαῖλαψ ἐπισυμβάσα, ἀνέτρεψε τόν μουσαμᾶν, βροχή δέ ραγδαῖα ἐπακολουθήσασα κατεπλημμύρησε τόν Ναόν. Ὅμως, τοῦτο εἶνε τό θαυμαστόν, κανεῖς δέν μετεκινήθη ἀπό τήν θέσιν ἕως τέλους τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἦτο Σάββατον ἐσπέρας ὅτε εἰσῆλθον. Ἐψάλλετο ὁ ἐσπερινός.

Ὁ μητροπολίτης Σμύρνης, ὁ σεβασμιώτατος κ. Βασίλειος, μέ τήν λευκήν γενειάδα του, μέ τήν ἀφελῆ ὄλην μορφήν του καί μέ τά γυαλιά του, ἐχοροστάτει. Παρ' αὐτῶ, ἐπί χαμηλοτέρου θρόνου, ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος ὡς φρουρός• ἐξάς δ' ὄλην ἱερέων ἐτέλει τόν ἐσπερινόν μετά διακόνων.

Καί δέν ἦτο —μή θαρρῆτε— καμμία πανήγυρις. Ἀπλῶς ἦτο ἀπλῆς Κυριακῆς ἐσπερινός. Σαββατόβραδον. Ἱερεύς ἐν μέσῳ ἱστάμενος ἀνέγνω τό Κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου. Οἱ ψάλλται μέ τό ἱερόν των ἔνδυμα, μέ τούς βοηθούς των, ἔψαλλον παναρμονίως ὄλην τήν ἀκολουθίαν τοῦ ἐσπερινοῦ, ἐνῶ ὁ ναός ἐπληροῦτο (ἀκούσατε! ἀκούσατε!) ἐπληροῦτο κόσμου. Ὅχι ἀργοῦ, ἀλλά κόσμου τῆς δουλειᾶς, ὅστις ὅμως ἀφίνει πρός στιγμὴν τήν ἐργασίαν του (ἄκουε οὐρανέ! ἐνωτίζου ἡ γῆ!) ἀφίνει τήν ἐργασίαν του, διά νά προσευχηθῆ. (Τί λέγεις, κύριε πρώην πρεσβευτά, ἀπό τό Λονδῖνον, μέ τά γυαλιά; Χρειάζεται μεταρρύθμισιν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης;) Μοῦ φαίνεται ὅτι τά κεφάλια μας, δυστυχῶς, χρειάζονται μεταρρύθμισιν καί ξεθυμαίνομεν, πότε εἰς τό κακόμοιρον τό Σύνταγμα καί πότε εἰς τήν δυστυχημένην τήν Ἐκκλησίαν! Καί ὁ «Ἱερός Σύνδεσμος» τά χάφτει αὐτά τά δόγματα ἀπό τήν Λόντραν, χωρίς νά διαμαρτυρηθῆ. Καί ἡμπορεῖ κανεῖς νά πιστεύσῃ τοῦλάχιστον, ὅτι δέν εἶναι διαμαρτυρόμενος. Καλό κι' αὐτό!

Τάξις, σεμνοπρέπεια καί ἀκρίβεια ἀπαράμιλλος. Ποῦ νά φανῆ τό θαῦμα αὐτό ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὁ ἐσπερινός τελεῖται σάν κρυφά, σάν ἀγγαρία, σάν μέ ἐντροπήν, μήπως ἀποκληθῶσιν ἀπό τήν Λόντραν βαττολογοῦντες οἱ χριστιανοί.

Ἄξιον σημειώσεως εἶνε, ὅτι ἡ ἑλληνική Χριστιανική κοινωνία τῆς Σμύρνης διεκρίθη πάντοτε, μάλιστα εἰς τούς πρό τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνους διά τήν εὐσέβειαν, τήν εὐλάβειαν καί τά φιλακόλουθα ὡραῖα χριστιανικά αἰσθήματά τους. Ἦμπορεῖ νά συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ἡ ἱστορική Σχολή της, ἡ Εὐαγγελική καλούμενη, ἔνθα ἐδίδαξαν ἐπισημότατοι κληρικοί τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, ἐν οἷς ὁ Μέγας Οἰκονόμος. Ἦμπορεῖ νά συνετέλεσαν εἰς τοῦτο καί οἱ εὐλαβέστατοι ἱεροκήρυκες, ὅπου ποτέ δέν ἔλειψαν ἀπό τήν πόλιν αὐτήν, τήν καθαρῶς Ἑλληνικήν, τούς χρόνους ἐκείνους, ἐν οἷς ὁ ἀγιώτατος ἐκεῖνος Ἰωάννης ὁ ἐκ Λίνδου, διδάσκαλος καί ἐρμηνευτής καί συγγραφεύς ἐκ τῶν εὐδοκιμημάτων, ὁ γενόμενος Ἀρχιερεύς

μετά ταῦτα, τοῦ ὁποίου τά ἱερά συγγράμματα καί σήμερον ἀκόμη ἀναγινώσκονται ἀπό τούς εὐλαβεῖς χριστιανούς, ὡς ἡ Ἀποστολική Σαγήνη, ἡ περίφημος ἐρμηνεία του εἰς τό Ἄσμα Ἀσμάτων καί ἡ Χρυσοπηγή του, ἡ ὄντως χρυσοῦς μετάφρασις τῆς ἐρμηνείας τοῦ θείου Χρυσοστόμου εἰς τήν Γένεσιν. Αὐτά ὅλα συνετέλεσαν εἰς τό νά σχηματίσωσιν ἐν Σμύρνη μίαν εὐλαβεστάτην κοινωνίαν, ἣτις μεταξύ ἄλλων πλουσιώτατα συνέτρεχεν εἰς τήν ἐκτύπωσιν ἐν Βενετίᾳ ὅλων τῶν ἱερῶν συγγραμμάτων, δι' ὧν ἐγαλουχεῖτο τό Ἑλληνικόν Γένος ἐν ταῖς μαύραις τῆς δουλείας του ἡμέραις, ὧν ἡ ἀνάγνωσις τόσον εἶχε παιδαγωγῆσει χριστιανικούς καί τούς ἀριστοκρατικούς οἴκους ἐκεῖ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε πολλοί τούτων ἦσαν αὐτόχρονα Ἐκκλησίαι, ὡς ὁ τοῦ Μαυρογορδάτου, ὡς ἀναφέρουσιν οἱ πρόλογοι τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν, ὅπως ὑπῆρχον οἱ οἴκοι τῶν πρώτων Χριστιανῶν, κατά τόν θεῖον Παῦλον.

Θαρρεῖς κ' εἶναι μουσεῖον χριστιανικόν ἐν ἐνεργείᾳ ὁ ναός αὐτός. Μουσεῖον μάλιστα ζών. Τό σεπτότερον δέ, τό παρέχον τόσον θάμβος, τό καταπλήσσον ἀμέσως τον εἰσερχόμενον, τό προξενοῦν, τό χορηγοῦν, τό ἐπιβάλλον τήν κατάνυξιν, εἶνε τό μέγα αὐτοῦ τέμπλεον. Ὑψηλόν, βαρύν, μεγαλοπρεπές. Σάν νά σοῦ παρουσιάζεται μέ ὅλην τήν ὑπερήφανον αἴγλην τῆς καμμιᾶ βυζαντινῆ σκηνογραφία αἴφνης, ἀφοῦ ἔμβης εἰς τόν ναόν. Καί τό περιβάλλει ὁ λαός μέ ὅλην τήν ἀγάπην του• τό καμαρώνει, τό λατρεύει.

Εἶδες τό τέμπλεον;

Σέ ἐρωτοῦν πάντοτε, ὅτε περί τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς γίνεται λόγος. Εἶνε ἔργον ἐκ ξύλου καστανοχρόου, τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος, ὅτε δέν εἶχεν ἀκουσθῆ ἀκόμη ἡ Ἀναγέννησις, καί ἔζη ἡ Ἀνατολή μέ τάς παραδόσεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης, γνήσια πρότυπα περισώζουσα, ἀριστουργηματικόν λεπτούργημα ξυλογλυπτικῆς. Ὅτι εἶναι τά μικροσκοπικά ἀγιοσκαλίσματα τοῦ διασήμου ξυλογλύπτου Κοσμά τοῦ Λαυριώτου, τοῦ ἐπιλεγομένου Κοσμαδέλη. Τό αὐτό εἶνε ἐν μεγαλογραφίᾳ τό τέμπλεον τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς. Ἔργον πολυπλοκώτατον ἀπό τῶν σομακίου πορφυλοκεύκων κιονίσκων του μέχρι τοῦ Μεγάλου Σταυροῦ, ὅστις ἐν μέσῳ φύλλων χρυσοῦν, μέσα εἰς τά ἄνθη, τούς ἡλίους τούς χρυσοῦς, ἐστεφανωμένος, νικητής, ἵσταται ὑψηλά, σάν κλωνάρι τρυφερόν πού τό ἐνηγκαλίσθη ὁ κισσός, τρόπαιον καλλίνικον τῆς ὀρθοδοξίας. Ὅλα τά λουλούδια τοῦ κάμπου, ὅλα τά ἀγριολούλουδα τοῦ βουνοῦ, ὅλοι οἱ καρποῖ τῶν δένδρων καί ὅλα τά πουλιά, συνδεθέντα ἀπό τόν ξυλογλύπτην ἀρμονικῶς μέ κλάδους καί φύλλα, εἰς ποικίλους σχηματισμούς, ἀπετέλεσαν τό καλλιτέχνημα τοῦτο, τό μέγα καί σεμνόν, δι' ὃπερ, θαρρεῖς, ἐκτίσθη ὁ ναός, ἔτσι βιαστικά, μή τυχόν καί φθαρῆ τό καλλιτέχνημα.

Καί ἐξέχουσιν ἐν ἀρμονίᾳ τά ἄνω μέρη αὐτοῦ, σάν ἐξῶσται μέ πύργους, πύργους μέ

τάς ἐπάλξεις των, τούς πύργους τῆς Νέας Σιῶν. Εἰς τὰ δύο δέ θαυμάσια βημόθυρά του ὑπάρχουν ὠραῖαι ξυλόγλυπτοι καί πολυσύνθετοι παραστάσεις, ὡς ἡ Κοίμησις καί τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

Κι ἐπί τῶν τοίχων δέ τοῦ ναοῦ, ὑψηλά ὅμως ἐν σκότει, ὑπάρχουσι καλαί τοιχογραφίαι, δυσκόλως φαινόμεναι κάτωθεν. Ἡ ὄρασις τοῦ Ἡσαίου, ἡ ἀνάβασις τοῦ Ἡλία, οἱ τρεῖς Παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ Δανιήλ ἐν τῷ λάκκῳ, ἡ ὄπτασις τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἡ Σταύρωσις, θαυμάσια γραφῆ, παριστῶσα τήν στιγμὴν αὐτὴν τῆς σταυρώσεως, ὅτε οἱ σταυρωταί, θηρία, βαστάζουσι τόν Κύριον Ἡμῶν, ἄκακον, ὡς ἀρνίον, ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. Ἡ δέ συνήθης παρ' ἡμῖν εἰκῶν τῆς Σταυρώσεως, αὐτὴ ἐπιγράφεται: «Καί κλίνας τήν κεφαλὴν παρέδωκε τό πνεῦμα». Ἄλλη ὠραία γραφή ἐπιγράφεται: «ὁ θρῆνος τῆς Παναγίας», ἔνθα θά παρίσταται μόνη ἡ Θεοτόκος, βαστάζουσα νεκρόν τόν Υἱόν αὐτῆς εἰς τὰς ἄχραντους ἀγκάλας, μέγαν μεγαλωσί, κατανουκτικώτατον διπρόσωπον σύμπλεγμα, ἀναφρικιαστικὰς συγκινήσεις προκαλοῦν.

Καί ὅμως παραδόξως ἤκουσα, ὅτι τό συμβούλιον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἀπεφάσισε τήν κατεδάφισιν τῆς ἀγίας Φωτεινῆς καί τήν ἀνοικοδόμησιν ἐπί τῶν θεμελίων αὐτῆς ἄλλης μητροπόλεως. Εὐτυχῶς αἱ ἐφημερίδες τῆς Σμύρνης διευθύνονται ἀπό ὀρθοδόξους ἔλληνας, τηροῦντας τὰ πάτρια ἔργῳ καί λόγῳ. Τῶν ὁποίων τό μάτι δέν ξιππάζεται πρός τήν θεάν τῶν ὀθνείων, οὐδέ τό οὖς σαγηνεύεται ἀπό τούς πολιτισμένους δῆθεν λόγους τῶν ἐν Ἑσπερία σπουδασάντων θεολόγων καί ἐπιδεικνυόντων τήν σπουδὴν αὐτῶν ἐν τῇ καταστροφῇ παντός βυζαντινοῦ, αἱ ἐφημερίδες, λέγω, τῆς Σμύρνης ἐξηγέρθησαν καί ἔγραψαν κατά τῆς μελετωμένης αὐτῆς ἱεροσυλίας, ἣτις ἐλπίζομεν, ὅτι δέν θά συντελεσθῇ.

Τήν ἐπαύριον ἐκκλησιάσθην πάλιν εἰς τήν ἀγίαν Φωτεινὴν. Ἐλειτουργοῦσεν ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης. Λίγο-λίγο ἐγένεμισεν ἡ ἐκκλησία ἀπό Σμυρναίους. Τὰ ἐργατικά ἰσνάφια, τοῦ ἐμπορίου τοῦ πολυδαιδάλου οἱ ἀντιπρόσωποι, τὰ πληρώματα τῶν ἐμπορικῶν μας ἰστιοφόρων, ὅπου προτιμοῦν ἰδιαιτέρως τήν ἀγίαν Φωτεινὴν, κατέλαβον ὅλας τὰς στοάς, τήν αὐλήν ἀκόμη ὀλόκληρον. Ἦτο προεόρτια τῆς Μεταμορφώσεως, ὠραία ἀκολουθία. Ὁ δέ ὀνομαστός πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης, ὁ γλυκύμολπος Μισαῖλίδης, ἔψαλε τὰς ὠραίας καταβασίας «Χοροὶ Ἰσραήλ» μέ ἰδιαιτέραν τινὰ διάθεσιν, ἴσως ἐνθουσιασθεῖς ἀπό τήν γοητεύουσαν ποίησιν τοῦ θεοῦ μελωδοῦ Κοσμᾶ, τόσον χαριτωμένα, τόσον γλυκά, ὥστε, ὅταν ἔψαλλε τῆς ἐννάτης ὠδῆς τόν εἰρμόν «Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη», παρ' ὀλίγον νά χειροκροτήσω, παρ' ὀλίγον νά φωνάξω: Νά μουσική μιά φορά! Καί ὄντως εἶνε γλυκύτατον τό σμυρναϊκόν ἰδίωμα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, τό ὁποῖον πρῶτον ἀνέδειξεν ὁ πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης, ὁ ἀηδονόστομος Νικόλαος, τοῦ ὁποίου τὰ μουσουργήματα ἀκουόμενα ἀφίνουσιν ἀνεξάλειπτον γοητεῖαν βαθειά εἰς τήν

καρδίαν διά τό πάθος των, διά τοῦτο ἐξόχως ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς ἱεροψάλτας, ἄν καί εἰς τό Φανάριον, ὅπου προτιμᾶται ἡ αὐστηρά καί ἀπλούστατη γραμμὴ Πέτρου τοῦ Λαμπαδαρίου, δέν τά δέχονται. Ἐν Ἀθήναις δέ μετά πολλῆς περιπαθείας τά προτιμᾶ πάντοτε καί τά ἐκτελεῖ εἰς τόν ἱερόν Ναόν τοῦ ἁγίου Γεωργίου Καρύτση ὁ ἀγαπητός ἱατρός κ. Θεοχάρης μέ τήν συμπαθητικὴν φωνήν του.

Εἰς τήν ἁγίαν Φωτεινὴν τελεῖται καθ' ἐκάστην ἡ θεία Λειτουργία —εἰς τά δύο του παρεκκλήσια ὅμως— δεξιὰ καί ἀριστερά, κατανυκτικώτατα πάντοτε καί σεμνώτατα, διότι οἱ ἱερεῖς τῆς ἁγίας Φωτεινῆς ἐναρμονίζουσι τήν φωνήν τῶν σύμφωνα μέ τάς ὁδηγίας τοῦ κ. Μισαηλίδου. Καί οὕτως ἀποκτᾶ μίαν χάριν ἐμμελῆ πᾶσα ἱερουργία των, ἔστω καί ἐν καθημερινῇ. Ἐκεῖνο δέ ὅπου μοῦ ἐκίνησε τήν περιέργειαν ἰδιαιτέρως εἶνε τοῦτο, ὅτι εἰς τάς καθημερινάς αὐτάς λειτουργίας ψάλλει πάντοτε ἓνας τυφλός μέ μίαν γλυκυτάτην φωνήν ψάλτης, ὅστις χωρίς νά βλέπη, ἐξ ἀκοῆς μόνον, ἔμαθε καί ἐκτελεῖ θαυμασίως, χωρίς νά παρεκκλίνῃ διόλου ἀπό τήν γραμμὴν τοῦ συνθέτου, χωρίς νά παρίδῃ κανένα φθόγγον, ὅλα τά ὠραιότερα μουσουργήματα τῶν ὀνομαστότερων πρωτοψαλτῶν τῆς Σμύρνης. Ὡ Σμύρνη μου ὠραία, πατρίς τοῦ τυφλοῦ Ὀμήρου! Ὡ γλυκύτατη Ἰωνία, κοιτίς τῆς τέχνης καί τῶν γραμμάτων. Τόν τυφλόν αὐτόν ψάλτην μ' ἀρέσῃ νά τόν ἀκούω κάθε πρωί ψάλλοντα τόν Χερουβικόν ὕμνον καί τό Ἄξιον ἐστίν εἰς ἐναρμόνιον πρῶτον ἦχον. Ἔχει τήν καταγωγὴν του ἀπό τοὺς ἀοιδούς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν χωρίς ἄλλο.

Πηγή: agiazoni.gr